

**Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjo
Egidijaus Šileikio atskiroji nuomonė
dėl Konstitucinio Teismo 2011 m. spalio 25 d. nutarimo**

*(„Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 72 straipsnio atitikties
Lietuvos Respublikos Konstitucijai“)*

Vilnius, 2011 m. spalio 28 d.

Pripažindamas minėtą nutarimą (toliau – Nutarimas), įgyvendinu Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatyme (55 str. 5 d.) įtvirtintą teisę pateikti dėl jo atskirąją nuomonę, tuo siekdamas išryškinti nepaprastai reikšmingus, sudėtingus ir iki šiol, mano manymu, aiškaus oficialaus vertinimo nesulaukusius konstitucinius aspektus.

Sutinku su Nutarimo rezoliucija (taigi pozicija, kad Konstitucinio Teismo įstatymo 72 straipsnyje nėra prieštaravimų Konstitucijai), tačiau nesutinku su nutarime pateiktais argumentais, t. y. Konstitucijos ir Konstitucinio Teismo įstatymo aiškinimu ir (svarbiausia) tuo, kad, mano manymu, nėra atsakyti pagrindiniai *keturi* bylos klausimai, kylantys iš trisdešimties (!) gautų (priimtų nagrinėti) administracinių teismų pareiškimų ir dar daugiau administraciniuose teismuose esamų („atidėtų“) tam tikrų pareigūnų, negavusių teisingo apmokėjimo už darbą, skundų:

a) ar Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta asmens konstitucinė teisė kreiptis į teismą, daugyšk pažymėta Konstitucinio Teismo nutarimuose kaip „absoliuti“, yra neabsoliuti ir iš dalies neginama tuo atveju, kai asmuo, laikydamasis įstatymuose (pvz., Darbo kodekse) nustatytų terminų, kreipiasi į teismą dėl pažeistų teisių tik po to, kai jau yra paskelbtas atitinkamas Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriame to teisių pažeidimo pagrindas pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai, reikalaujamas *tinkamai ir veiksmingai*, t. y., be kita ko, finansiškai „retrospektyviai“ pašalinti įvykusį (padarytą) jo teisių pažeidimą (*nuo jo faktinės pradžios iki konstituciškai reikalaujamo nutraukimo – nebetęsimo – dienos*), kurį sukėlė teisėta laikytos ir vėliau antikonstitucine paskelbtos teisės normos taikymas;

b) ar Konstitucinio Teismo doktrina apie galiojančių ir Konstitucinio Teismo dar nevertintų teisės aktų *teisėtumo prezumpciją* (žr. Nutarimo konstatuojamosios dalies II skyriaus 3 punkto 1 ir 2 pastraipas) yra išties absoliuti, neturi būti vystoma ir tikslinama tuo atveju, kai asmuo teismine tvarka ginčija (*kvestionuoja*) įstatyminį ar kitokio lygmens teisinį reguliavimą ir teismas, reaguodamas į tai, pagal Konstitucijos 110 straipsnio 2 dalį, sustabdo bylos nagrinėjimą ir kreipiasi į Konstitucinį Teismą dėl iškilusių konstitucingumo abejonių. Kitaip tariant, ar Konstitucinio Teismo įstatyme numatytas reikalavimas ir Konstitucinio Teismo sprendimuose daugyšk išsakytas priekaištas, kad teismai,

kreipdamiesi pagal Konstitucijos 110 straipsnio 2 dalį, turi aiškiai suformuluoti *teisinę poziciją*, kuria grindžia savo abejones, nereiškia, kad tuo atveju, kai suinteresuotas asmuo, įgyvendina Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą teisę (siejamą su 110 straipsnio 2 dalimi) ir teismas, įgyvendina Konstitucijos 110 straipsnio 2 dalyje nustatytą „teisę pareigą“ kreiptis į Konstitucinį Teismą, galioja *atvirkštinė – neteisėtumo (prieštaravimo Konstitucijai) – prezumpcija* ir, jei taip, ar, priklausomai nuo Konstitucinio Teismo nutarime pateikto „atsakymo“, to aktyvaus suinteresuoto asmens atžvilgiu („jo bylos“ kontekste) turi būti nesilaikoma jau baigtos taikyti (teisėta laikyta) normos sukeltų *padarinių teisėtumo* prezumpcija (žr. minėtas Nutarimo konstatuojamosios dalies II skyriaus 3 punkto 1 ir 2 pastraipas);

c) ar Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarime pateiktas Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalies aiškinimas „Tačiau ši taisyklė [*Konstitucinio Teismo sprendimų galios nukreipimo į ateitį – E.Š.*] nėra absoliuti“ (Nutarimo konstatuojamosios dalies II skyriaus 3 punkto 4 pastraipa) reiškia, kad Konstitucija apima (suponuoja) ir *kitokias* susijusias normas, kurios nepatenka į Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalyje nurodytą „neabsoliučią taisyklę“ ir galioja nepriklausomai nuo jų „formalizavimo“ Konstitucinio Teismo įstatyme tuo platesniu požiūriu, kad jei Konstitucijoje (107 str. 1 d.) ir Konstitucinio Teismo įstatyme (72 str.) yra tiesiogiai nustatytas tik Konstitucinio Teismo nutarimų sukeltų padarinių tam tikriems *dar nepasibaigusiems santykiams*, tiksliau *dar nebaigtoms taikymo procedūroms* reglamentavimas, tai ar Konstitucijoje ir Konstitucinio Teismo įstatyme apskritai yra nustatytas, tiksliau – iš Konstitucijos gali būti kildinamas (minėtame įstatyme nepaneigtas) kitokio pobūdžio konstitucinis reglamentavimas, pagal kurį Konstitucinio Teismo nutarimai gali būti pagrindu tam tikroms Konstitucijoje numatytoms kompetentingoms valstybės institucijoms daryti pakeitimus *jau iš esmės pasibaigusiuose santykiuose* (jų tam tikriems aspektams) tokiu būdu: „retrospektyviai“ anuliuojant, pvz., finansiškai pašalinant, *jau įvykusį šių santykių dalyvių teisių pažeidimą* (nuo jo faktinės pradžios iki prieštaravimo Konstitucijai paskelbimo ir kartu konstituciškai reikalaujamo nutraukimo – nebetęsimo – dienos), kurį sukėlė teisėta laikytos ir vėliau antikonstitucine paskelbtos teisės normos taikymas, *jei tokiu „retrospektyviu“ koregavimu tinkamai atsižvelgiama į tam tikros situacijos specifiką, be kita ko, antikonstitucinės teisės normos inicijavimo, svarstymo ir priėmimo aplinkybes, galiojimo ir taikymo laikotarpį, asmenis, kuriems ji buvo adresuota ir taikoma, pažeistas teises ir kitas konstitucines vertybes; sudaromos konstituciškai pateisinamos prielaidos užtikrinti socialinį teisingumą, asmenų pasitikėjimą teise bei ją kuriančiomis valstybės institucijomis*;

d) jei taip (t. y. jei trečias klausimas atsakomas teigiamai), tai *kokiam subjektui adresuotas* minėtas Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarime pateiktas Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalies išaiškinimas „Tačiau ši taisyklė nėra absoliuti“, t. y. kokios kompetentingos valstybės institucijos (kiek jų?!) apskritai galėtų taikyti taisyklės „išimtį“ („pasinaudoti“ ja), darydamos minėtus „retrospektyvaus pobūdžio“ pakeitimus jau formaliai pasibaigusią santykių tam tikrų aspektų atžvilgiu.

Pirmą klausimą tenka atsakyti taip, kad nebūtų paneigta oficiali doktrina, taigi pripažįstant, kad asmens pažeistų teisių teisminės gynybos absoliutumas sietinas su jos tinkamumu ir veiksmingumu net ir tuo atveju, kai asmens kreipimosi į teismą kontekste susiklostę situacija, numatyta Konstitucijos 110 straipsnio 1 dalyje, nors prieš tai nebuvo susiklosčiusi situacija, numatyta Konstitucijos 110 straipsnio 2 dalyje, t. y. asmuo, laikydamasis įstatymuose, pvz., Darbo kodekse, nustatytų terminų, dėl pažeistų teisių kreipiasi į teismą „jau po to“, kai jau yra paskelbtas atitinkamas Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriuo to teisių pažeidimo pagrindas pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai. Išėina, kad minėto „retrospektyvaus“ asmens teisių gynimo požiūriu negalima iš esmės skirtingai vertinti (supriešinti) asmenis, kurie pažeistas teises tinkamai (laikydami nurodytus terminus, *preziumotinių* teisėtais!) pradeda ginti „dar prieš“ atitinkamo Konstitucinio Teismo nutarimo paskelbimą ir „jau po to“. Priešingas vertinimas paneigtų tinkamos ir veiksmingos pažeistų asmens teisių teisminės gynybos principo absoliutumą arba suponuotą kuriozišką mintį, kad asmens (darbuotojų) teisių labai Darbo kodekse nustatytas kreipimosi į teismą terminas... neatitinka valstybės (jos biudžetinių) interesų ir prieštarauja Konstitucijai...;

Antrą klausimą taip pat tenka atsakyti tokiu būdu, kad būtų galima užtikrinti tinkamos ir veiksmingos pažeistų asmens teisių teisminės gynybos absoliutumą bent (*minimum*) to asmens pažeistų teisių „retrospektyvaus“ teisminio gynimo kontekste, kuris inicijuojamas ir vystomas *neteisėtumo prezumpcijos pagrindu*. Taigi, pripažįstant, kad Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalies ir 110 straipsnio 2 dalies kontekste galima pagrįstai remtis *neteisėtumo (prieštaravimo Konstitucijai) prezumpcija*, tenka pripažinti ir tai, kad pagal Konstituciją *minimum* tose bylose, iš kurių kyla kreipimaisi į Konstitucinį Teismą, galimas ir būtinas veiksmingai „retrospektyvus“ asmens teisių pažeidimo šalinimas, galintis būti finansinio pobūdžio.

Trečią, gerokai sudėtingesnę, klausimą reikėtų atsakyti teigiamai ir argumentuojant, kad minėtas neišreikštas konstitucinis reglamentavimas iš esmės yra kildintinas iš *spragu neturinčios* Konstitucijos 102 straipsnio ir 105 straipsnio 1, 2 dalių, taip pat 110 straipsnio 1 ir 2 dalių bei 67 straipsnio 2 punkto tuo požiūriu, kad Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalyje

tiesiogiai (aiškiai išreiktomis nuostatomis) nustatytas Konstitucinio Teismo nutarimų „pasekmių“ reglamentavimas ir jo įstatyminis sukonkretinimas Konstitucinio Teismo įstatymo 72 straipsnyje („Teismo akto pripažinimo prieštaraujančių Konstitucijai pasekmės“) tam tikru aspektu – *būsimų (dar nebaigtų ar nepradėtų) taikymo procedūru atžvilgiu – nereiškia*, kad apskritai atmetama ar paneigiama tai, kas Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalyje nėra „parašyta“ (pasakyta) ir yra susiję su *buvusių (jau baigtų) taikymo aktu*, pagrįstų vėliau antikonstitucine tapusia norma, „retrospektyviu“ anuliavimu ar koregavimu remiantis Konstitucinio Teismo nustatytu tos normos prieštaravimo Konstitucijai faktu ir laikantis minėtų konstituciškai pateisinamų reikalavimų (*tinkamai atsižvelgti į tam tikros situacijos specifiką, be kita ko, antikonstitucinės teisės normos inicijavimo, svarstymo ir priėmimo aplinkybes, galiojimo ir taikymo laikotarpį, asmenis, kuriems ji buvo adresuota ir taikoma, pažeistas teises ir kitas konstitucines vertybes; sudaryti konstituciškai pateisinamas prielaidas užtikrinti socialinį teisingumą, asmenų pasitikėjimą teise bei ją kuriančiomis valstybės institucijomis*). Kitaip tariant, Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalis negali būti pagrindu kategoriškai teigti, kad Lietuvos Konstitucija, skirtingai nei kitų valstybių konstitucijos (žr. Portugalijos, Ispanijos, Vokietijos, Austrijos Lenkijos ir kitų valstybių konstitucijų nuostatas, nurodytas Nutarimo konstatuojamosios dalies III skyriuje), esą kažko esmingo *visiškai neregamentuoja* (neva rodo *spragą!*) arba kažką esmingo *visapusiškai sureguliuoja* vien tik tuo, kad neapima rašytinės nuostatos apie tai, kas po Konstitucinio Teismo nutarimų atsitinka ar gali atsitikti jau atliktoms (baigtoms) antikonstitucine vėliau tapusios normos taikymo procedūroms (jų padariniams).

Atsakant ketvirtą klausimą, galima argumentuoti (aiškinti), kad tiesiogiai neišreikštas konstitucinis reglamentavimas, kildintinas, be kita ko, iš Konstitucijos 102 straipsnio ir 105 straipsnio 1, 2 dalių, taip pat 110 straipsnio 1 ir 2 dalių bei 67 straipsnio 2 punkto, apima **trijų** valstybės institucijų galias *keturiuose* situacijose „retrospektyviai“ susieti Konstitucinio Teismo nutarimų padarinius su jau pasibaigusiais santykiais ir jau įvykusio jų dalyvių teisių pažeidimo anuliavimu bei tinkamu finansiniu pašalinimu.

Pirma institucija iš minėtų trijų – Konstitucinis Teismas, kuris remdamasis anaipol ne ginčytu Konstitucinio Teismo įstatymo 72 straipsniu (jis *adresuotas ne jam, bet kitoms institucijoms!*), bet Konstitucijos 102 straipsnio ir 105 straipsnio 1, 2 dalimis, gali pasirinkti ir taikyti įvairias, klasikinėmis laikomas konstitucinės justicijos technikas (ir kartu juridinio aktyvumo bei reiklumo ar, priešingai, santūrumo bei atlaidumo išraiškos) priemones, tarp jų – ne tik antikonstitucine jau kvalifikuotos normos eliminavimo („publikavimo“) atidėjimą (beje, „niekur“ nenumatyta Konstitucinio Teismo įstatymo ar Konstitucijos „tekste“, bet Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarime argumentuotai pirmąsyk išvesto iš

konstitucinio konteksto, konstitucinės justicijos funkcijų specifikos, protingumo ir kitų principų), bet ir tokios priemonės įžvelgimo ir išvedimo atitikmenį (tęsinį) – **(a)** antikonstitucine kvalifikuotos norminio teisės akto nuostatos pripažinimą *konstituciškai negaliojančia nuo pat formalus įsigaliojimo momento*, jei ja buvo bandoma pakartotinai įveikti, t. y. paneigti ankstesnį Konstitucinio Teismo nutarimą arba jei be tokio papildomo nuostatos pripažinimo „niekine“ itin specifinėje situacijoje neįmanoma užtikrinto socialinio teisingumo (t. y. galėtų būti sudaromos prielaidos diskredituoti socialinį teisingumą, jei, priklausomai nuo kitų teismų nuožiūros (praktikos), iš dešimt tūkstančių atitinkamų asmenų, kurių teisės buvo neabejotinai pažeistos tuo pačiu reguliavimu, tik trys šimtai ar trys tūkstančiai galėtų jas „retrospektyviai“ apginti, kadangi būtų „nedelsiant“ kreipęsi į teismus, o šie – į Konstitucinį Teismą; žr. Latvijos Konstitucinio Teismo 2009 m. gruodžio 21 d. nutarimo rezoliucijos 1 punktą, kuriuo ginčytos Latvijos įstatymo „Dėl valstybės pensijų ir valstybės pašalpų išmokų laikotarpiu nuo 2009 metų iki 2012 metų“ nuostatos pripažintos negaliojančiomis *nuo priėmimo momento*) ar **(b)** antikonstitucine kvalifikuotos *individualaus teisės (taikymo) akto nuostatos sukkelto padarinio „retrospektyvų“ konstitucinį išryškinimą ir argumentuotą „modeliavimą“ (anuliavimą!)*, analogišką tam, kurį Konstitucinį Teismas minėtame 2003 m. gruodžio 30 d. (pirmąsyk) pritaikė Jurijaus Borisovo statuso (jo neteisėtai įgytos Lietuvos Respublikos pilietybės sąlygiško buvimo „niekine“, t. y. jos netekimo nuo Konstitucinio Teismo nutarimo įsigaliojimo dienos) atžvilgiu.

Su tuo nesutinkant, neįmanoma tinkamai paaiškinti ir pateisinti, kuo remiantis Lietuvos Konstitucinis Teismas apskritai galėjo (be aiškių rašytinių Konstitucinio Teismo įstatymo nuostatų) palaipsniui vystyti (plėsti) savo patikros techniką, pasitelkdamas ir taikydamas ir tokius klasikiniais laikomus instrumentus, kaip diskrecija pripažinti prieštaraujančiomis Konstitucijai jau seniai nebegaliojančias (nebetaikomas) ir net pareiškėjų neginčijamas teisės normas, kurios esą istoriškai ar dalykiškai „įsiterpia“ į ginčijamą teisinį reguliavimą, atidėti minėtą jo paties antikonstitucine kvalifikuotos normos eliminavimą (taigi, formaliai ir tiesmukiškai žiūrint, prailginti prieštaravimą Konstitucijai!), ką jau kalbėti apie minėtą absoliučiai baigto (tiek taikymo, tiek vykdymo – *prisaikdinimo ceremonijos!* – požiūriu) pilietybės suteikimo (jo padarinio) „retrospektyvų“ anuliavimą.

Antra institucija iš minėtų trijų – bendrosios kompetencijos ar specializuotas administracinis teismas, kuris, sustabdęs atitinkamą bylą ir kreipęsis į Konstitucinį Teismą dėl iškilusios konstitucingumo abejonės bei atsižvelgdamas į jo kreipimosi išnagrinėjimą Konstitucinio Teismo nutarime, pagal Konstitucijos 110 straipsnio 2 dalį gali ir turi tinkamai užtikrinti veiksmingą pažeistų asmens teisių teisminę gynybą, „retrospektyviai“ finansiškai pašalindamas jau įvykusį („įvykdytą“) suinteresuoto asmens teisių pažeidimą (nuo jo

faktinės pradžios iki konstituciškai reikalaujamo nutraukimo – nebetęsimo – dienos), kuri sukėlė teisėta laikytos ir vėliau antikonstitucine paskelbtos teisės normos taikymas, preziumuotas teisėtu (žr. toliau);

Trečia institucija iš minėtų trijų – įstatymų leidėjas, kuris, įgyvendindamas Konstitucijos 67 straipsnio 2 punkte įtvirtintą įgaliojimą leisti įstatymus, gali diskretiškai pasinaudoti Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. doktrina, pagal kurią išeina, kad Konstitucija nedraudžia plėsti konstitucines garantijas, jei tuo jos neiškreipiamos („įstatymu žmogaus teisės, laisvės ir jų garantijos gali būti suformuluotos plačiau, negu jos pažodžiui išreikštos konkrečiame Konstitucijos straipsnyje ar jo dalyje.“). Šiuo požiūriu įstatymų leidėjo „gera valia“ gali nulemti, kad bus nustatytas specialus teisinis reglamentavimas, kuris „retrospektyviai“ šalina tam tikrų asmens teisių pažeidimus, sukeltus teisėta preziumuotos, bet vėliau antikonstitucine pripažintos normos taikymu. Tačiau tokia valia negali virsti politiškai teisiškai beribe malone ar savivale, t. y. įgauti panašių asmenų, atsidūrusių konstituciškai panašioje situacijoje (pvz., sumažintų senatvės pensijų ir tarnybinių atlyginimų kontekste), diskriminavimo pobūdį;

Nurodytos trys situacijos, galinčios susiklostyti trijų minėtų institucijų atitinkamų įgaliojimų įgyvendinimo kontekste, sietinos dar su viena (*ketvirta*) situacija, kurioje gali atsidurti ir „retrospektyviai“ veikti toks bendrosios kompetencijos ar specializuotas administracinis teismas, kuris *nebuvo sustabdęs* atitinkamos bylos ir kreipęsis į Konstitucinį Teismą dėl iškilusios konstitucingumo abejonės, taigi nors neveikė pagal Konstitucijos 110 straipsnio 2 dalį, bet po atitinkamo Konstitucinio Teismo nutarimo paskelbimo pagal suinteresuotų asmenų kreipimąsi turi tinkamai ir veiksmingai veikti pagal Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalį ir 110 straipsnio 1 dalį. Kategoriškai neigiant šią ketvirtą situaciją, mano manymu, neįmanoma laikytis (nepakeistos) oficialios doktrinos apie asmens pažeistų teisių teismo gynybos *absoliutumą*, taip pat tinkamos ir veiksmingos teismo gynybos imperatyvą, ką jau kalbėti apie minėto Darbo kodekse („silpnesnės santykio šalies“ interesų labui!) nustatyto kreipimosi į teismą termino pozityvų supratimą ir pateisinimą.

Darsyk pažymiu, kad pripažįstu Nutarimą ir savo nuomone siekiu aiškumo bei argumentuoto diskurso principiniais Konstitucijos aiškinimo ir taikymo klausimais.

Parašas